

90 ÉVE SZÜLETETT SCHERF EMIL

Dr. Székyné Fux Vilma

Dr. Scherf Emil ok. vegyészmérnök, az ásványtani tudományok kandidátusa, főgeológus, földtani szakmánk egyik legnagyobb polihisztora 1889. június 4-én született. Széleskörű, sokoldalú tudással, bámulatos memóriával rendelkezett, emlékezett mindenre, amit valaha hallott vagy olvasott.

Életéről, 1967-ben bekövetkezett halálakor a Földtani Társulat Közgyűlésén és a Földtani Közönyben közölt nekrológiájában részletesen megemlékeztem. A mostani sorokat szakmai tevékenységének szentelem, s ebből emelem ki mindazt, ami ma is helytálló, korszerű, sőt ennél több, iránymutató megállapítása volt. Pályafutásából csak a legszükségesebbeket említem.

1911-ben szerzett vegyészmérnöki diplomát. 1911-14. között a Műegyetem Ásványföldtani Tanszékén dolgozott. 1914-18. között katonai szolgálatra vonult be. Leszerelés után 1918-20. között mint napidijas vegyészmérnök az Országos Kémiai Intézetben dolgozott. 1920-ban Treitz Péter hívta a Földtani Intézet Agrogeológiai Csoportjába kémiai vizsgálatok és talajtérképezés végzésére.

1924-ben szerzett doktori oklevelet a Budapesti Tudományegyetemen. Ugyanez évben Rockefeller ösztöndíjat kapott, amely lehetővé tette, hogy Wiegner György a zürichi Műegyetem nemzetközileg ismert professzora mellett a korszerű talajtani kutatási módszereket elsajátítsa.

Svájcból visszatérve a Földtani Intézetben dolgozott mint intézeti titkár, majd mint osztálygeológus, 1937-től nyugdíjazásáig mint főgeológus. 1944-ben saját kérésére nyugdíjba vonult. De 1945. után sok éven keresztül külső munkatárs-

ként Földtani Intézeti kutatási feladatokat látott el, 1950-től Telkibánya környékén térképezett és irányította a bányászati kutatásokat. A kutatás befejezése után tevékeny szakértője a debreceni Atommag Kutató Intézetnek, segítő-társa Szalay Sándor igazgatónak. Több, az ATOMKI Közleményeiben megjelent dolgozata, elsősorban "Matematikai statisztikai vizsgálatok a természetes vizek uránban való feldúsulásának fizikai feltételeiről" őrzi a nevét.

Szakmai munkásságában - ahogy az életrajzi adatokból is kitűnik - élesen el nem határolható négy területet, időszakot tudunk elkülöníteni.

1.) Munkásságának kezdetén a Műegyetemen és a Földtani Intézetben elsősorban talajtani térképezéssel, talajtani problémákkal foglalkozott. A talajok fizikai-kémiai állandóinak megállapítására szolgáló Kühn-féle kolorimetriás eljárást a terepen is használható módszerré dolgozta át és annak az elektromos módszereknél nagyobb pontosságát Kühnnel együtt be is bizonyította. Nemzetközi Bizottság nagy elismeréssel nyilatkozott erről a módszerről.

A talajtani kutatás és térképezés során számos egészen új meglátása volt. Treitz Péter felfogásával szemben hangsúlyozta, hogy a talajképződésben a klimatikus tényezők mellett az anyakőzet összetételének van a legfontosabb szerepe. Igen érdekes felismerései voltak a szikesedéssel kapcsolatban. Ma is teljesen helytállóan földtani szemlélettel magyarázta a szikes talajok keletkezését. Hangsúlyozta a talaj fekéjében elhelyezkedő pleisztocén és holocén rétegek földtani és morfológiai viszonyainak jelentőségét a szikes talajképződés szempontjából. Pontos adatokat adott arról, hogy az Alföldön az elégtelen nyári csapadékot, mennyi öntözővízzel kell megnövelni, hogy a növénytermelési időszakban a megfelelő vízértéket elérje.

2.) Talajokkal kapcsolatos sokirányú tudományosan megalapozott érdeklődése kutatási tevékenységét fokozatosan a negyedkori (kvarter) képződmények felé terelte. Hazai és nemzetközi körökben egyaránt rendkívül elismert kvarter tu-

dós lett belőle. Páratlan érdemei voltak az alföldi újrendszerű térképezés bevezetésében és annak felismerésében, hogy az alföldi vizek sótartalmának a mélyebb földtani kutatás szempontjából is (pl. szénhidrogén kutatás) milyen nagy a jelentősége. Az alföldi vizek emelkedett sótartalma alapján szerkesztett ma is teljesen helytálló térképe pontosan rögzíti azokat a mélyreható törésvonalakat, amelyeken keresztül ezek a sósvizek és a velük kapcsolatban jelentkező szénhidrogének a felszín felé vándorolhatnak. A paksi löszfalat Nemzetközi INQA Kongresszuson először Ő mutatta be. Előadásának olyan sikere volt, hogy 1939-ben Őt bizták meg a IV. INQA Kongresszusnak Magyarországon való megrendezésével. Ez sajnos a második világháború miatt elmaradt. Új megbízás alapján 1948-ban nagy gonddal ismét előkészítette a Kongresszust, ezt azonban rajta kívül álló okok miatt le kellett mondani.

3.) Munkásságának harmadik területe mérnökgeológiai vonatkozású. 1940-ben a Visó-völgyi, majd a Kis-Békás-szoroszi vizzáró gátak földtani elővizsgálataival bizták meg. A II. világháború után is nagy számban kapott mérnökgeológiai, nagy népgazdasági jelentőségű feladatokat. Ilyen volt többek között a mátraházai - nem sikeresen tervezett - gátépítés leállítása véleménye alapján. A lillafüredi duzzasztógát megvizsgálása, a diósgyőri-üzem vizellátásának véleményezése és a Sió-torkolati zsilip földtani előkészítése. Mérnökgeológiai irányu "Physikalisch begründete Widerstandformeln" c. dolgozata, amelyet a budapesti Nemzetközi Hidraulikai Konferencián nagy sikerrel mutatott be.

4.) Közel 60 éves volt, amikor teljes aktivitással, szakmai felkészültséggel, a telkibányai ércbányászati kutatás földtani irányítója lett. Már 1948-ban feltűnést keltett, és ilyen irányu szakmai felkészültségéről tanuskodott a "Beszámoló a Vitaülésekről" c. sorozatban nyomtatásban is megjelent hozzászólása, amelyet Pantó Gábor "Szerkezeti és ércképződési megfigyelések a rudabányai vasérc vonulaton" c. előadásához tett.

Felkészültsége, széleskörű olvasottsága és tudása segítette ebben a munkában is alapvető, ma is érvényes megállapításokhoz. Ilyen volt az andezites és riolitos tevékenység egymáshoz való viszonyának felismerése a telkibányai területen és az ércesedés függőleges zonációjának számos fórumon kifejtett, sok ellenvéleménnyel szemben is vitatott, végül is bányászati feltárásokkal igazolt megállapítása.

1950-ben mint fiatal kutató kerültem vele közvetlen munkakapcsolatba. Nyári hónapokban együtt jártuk be és térképeztük a telkibányai ércesedést környező területet. Ezenkívül kőzettani vizsgálatokkal segitettem munkáját. A kezdeti munkából hosszú, haláláig tartó szakmai együttműködés, tisztelet és őszinte barátság alakult ki.

Telkibányai munkájához kapcsolódott az a gondolat is, hogy az ércesedést kísérő metasomatikus kálitrachit nagy K_2 tartalma gyakorlati téren is jól felhasználható. A hármas - Csajághy Gábor, a Földtani Intézet kiváló analitikus vegyésze volt a harmadik - munkaközösségünk által kidolgozott, szabadalmazott eljárás erkölcsi és anyagi elismerést jelentett számára is. De mennyi munkába, időbe, a hatáskörüket féltőkkel szemben mennyi energiába került, amíg ez a felismerés, az eljárás kidolgozása állami szabadalommal realizálódott. Jól emlékszem azokra az éjszakákba nyúló estékre, amikor a Tervhivatal által kitűzött időpont miatt dolgoztunk hármásban intézeti szobámban.

Cimre, rangra, közéleti szereplésre, sikerekre nem vágyott, de munkatársai kérésére hosszú éveken át volt a Magyarországi Kvarter Bizottság elnöke, a Barlangkutató Társaság alelnöke, a Hidrológiai Társaság tiszteleti tagja, több egyesület, közte Földtani Társulatunk választmányának is tagja.

Családja nem volt, nem nősült meg, gyermeket nem nevelt. Szülei halála után a szintén magányos, rajongásig szeretett nővérével élt megértésben, nehéz és szűkös anyagi körülmények között. Csak neki volt nyugdíja. Szülei 3 szobás

Alkotás utcai lakásától nem tudtak megválni. A lakás egyik szobája mennyezetig érő polcokkal a könyvtára volt, a másik szobában két zongora állt, és kották tömege sorakozott a polcokon. Kiváló zenei érzékkel megáldott nővére énekelt, zongorázott, fiatalabb korában darabokat, sőt még egy operát is szerzett, rajzolt és festett művészi fokon. Mindezek mellett butorban, képben, fényképekben, kéziratokban annyi minden volt felhalmozva ezekben a helyiségekben, hogy mozogni is alig lehetett. A nehéz 50-es években nem volt pénzüik fűtésre sem, téli kabátban ültek a lakásban, de nem váltak meg semmitől. Az öregség tehetetlensége és valami egész magasrendű szellemiség lebegett a lakás felett.

Nővére 90 éven felül, két éve halt meg. Jártam hozzá, könyvek eladásában, megfelelő elhelyezésében sokat segítettük. Nővére életében a lakásban élt még Emil bácsi szelleme, emberi mivolta. Ma már az emberre csak azok a barátok emlékeznek, akik szerették és közelről ismerték.

Munkáiban lefektetett megállapításai azonban túléltek a reáemlékezőket is. Nemcsak az idősebb geológusok ismerik a munkáit. Néhány szakdolgozatot, diákköri dolgozatot, doktori értekezést bíráltam az utolsó napokban. Az aggteleki Karszttal foglalkozó IV. éves hallgató a "Budai-hegységi hévizes dolomitporlódás" c. munkáját idézte, a hortobágyi szikes talajok ismertetője a szikes talajokra vonatkozó megállapításait. A Tokaji-hegységet tárgyaló fiatal tanársegéd a vulkanizmus sorrendjére vonatkozó munkáját. S míg geológusok és a fiatal kutatók hivatkoznak reá, addig az igazi tudós, mert ő az volt, "halhatatlan".

DR EMIL SCHERF WAS BORN 90 YEARS AGO

(1889 - 1967)

Dr. Emil Scherf, chemical engineer, doctor of geology, retired chief geologist of the Hungarian Institute of Geology was born in 1889. In 1924 he worked in Zürich for a year with a Rockefeller scholarship. Here he managed to acquire the modern research methods of soil science.

He was among the first to emphasize - besides climatic factors - the importance of the structure of the mother rock and he explained the genesis of sodic soil with such a geological view that holds good even today. Gradually he became an acknowledged scientist of the Quaternary period both in Hungarian and international circles alike. He had unrivalled merits in mapping the Hungarian Plains and in the surface detection of hydrocarbon. It was he who first demonstrated the famous loess-wall of Paks at the INQA Congress. In 1939 he was commissioned to organize the fourth INQA Congress in Hungary, but owing to the outbreak of the IInd World War it was cancelled. His activity as a geological engineer is both comprehensive and well-known, too. At the age of 60 he was appointed the leader of the Hungarian ore-deposits investigations at Telkibánya (Tokaj - mountains) as well as an active worker in elaborating a patented process for the recovery of K-rich K-trachite rock. He is an honorary and awarded member and functionary of several Hungarian and international organizations. He was a scientist in the true sense of the word, one of the greatest polyhistorians of Hungarian geological research.

